

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בשב"ק פרשת אמור תשפ"ד לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף תל"ח

דרשת פרקי אבות

לישראל, שמא חזרתם לקלוקלכם הראשון [של מעשה שטים לזנות את בנות מואב, שמא כך עשיתם במדין לכך אתם צריכין קרבן], אמרו לו לא נפקד ממנו איש [לא נחסר מדת יהודית]. אמר להן אם כן כפרה למה, אמרו לו אם מידי עבירה יצאנו מידי הרהור לא יצאנו, מיד ונקרב את קרבן ה'. תנא דבי רבי ישמעאל מפני מה הוצרכו ישראל שבאותו הדור כפרה, מפני שזנו [לשון מזון שנהנו] עיניהם מן הערוה ע"כ. וביאר הרה"ק מוהר"י מבעלזא זי"ע, דהנה היוצאי מלחמה היו צדיקים, וכמו שאמר משה, החלצו מאתכם אנשים לצבא (שם לא-ג). וברש"י אנשים, צדיקים. ואיך אמרו שמידי הרהור לא יצאנו, הלא הרהורי עבירה קשים מעבירה (יומא כט.).

אך הכוונה היא, דמבואר ברש"י (במדבר טו-לט) ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, הלב והעינים הם מרגלים לגוף, ומסרטרים לו את העבירות, העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירות ע"כ. ואם כן העין רואה הוא היד שמביאו לידי הרהור, וההרהור הוא היד שמביאו לידי מעשה העבירה. ובהיות שבעת המלחמה הוצרכו ללחום עם בנות מדין, ולא היו יכולים להזהר מהעין רואה. על כן אמרו למשה, מידי עבירה יצאנו, היינו שגם מהרהור שהוא היד להעבירה גם כן יצאנו, אבל מידי הרהור, העין רואה שהוא היד להרהור, מזה לא יכולנו לצאת, ועל זה ונקרב את קרבן ה' ע"כ.

ובאמת מצינו להלן במשנה, שיש ידות לעבירה, ויש ידות גם למצות, שאמרו (משנה יג) רבי עקיבא אומר שחוק וקלות ראש מרגילין לערוה. והיינו שהגם שלא אסרה תורה שחוק וקלות ראש, אבל הם ידות שמביאין לידי העבירה היותר חמורה, ויש להשמר ולהזהר ממנה. ולעומת זה נדרים סייג לפרישות, הנדרים הם הידות שיוכל להתנהג

במשנה (אבות ג-א) עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה, דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון ע"כ.

המעם שהזכיר התנא המנין, הסתכל 'בשלשה' דברים. כי רצה ללמד שאין זה שלש עצות נפרדות, אשר אחד מוסיף על חבירו, אלא יש להסתכל על כל השלשה דברים ביחד, ורק אז אין אתה בא לידי עבירה, כי מי שמסתכל רק על שני דברים, שבעצם הוא טפה סרוחה וסופו הולך למקום עפר ורמה ותולעה, יתכן שזה יביאנו להתענג בהבלי העולם הזה ביתר שאת, וכמו שאמר הנביא (ישעיה כב-יג) והנה ששון ושמחה, הרוג בקר ושחוט צאן, אכול בשר ושתות יין, אכול ושתו, כי מחר נמות, ואם לא עכשיו אימתי. ורק כאשר יסתכל על כל השלשה דברים, שסופו יתן דין וחשבון על כל מעשיו, והוא טפה סרוחה וסופו עפר, והמריד נגד ה', אז לא יבוא לידי עבירה.

אך יש להבין הלשון שנקט התנא, ואין אתה בא לידי עבירה, מדוע לא אמר ואין אתה בא לעבירה, או ואין עבירה בא לידך. ובמדרש שמואל פירש, דכמו ידות הכלי, עמם נושאים את הכלי עצמו, כך העבירות הקלות מושכים את האדם לידי עבירות חמורות יותר, והם הידות להעבירה. לכן אמר התנא, שעל ידי שתסתכל בשלשה הדברים הללו, לא רק שלא תבוא לכלל עבירה ממש, אלא אפילו לידי עבירה, שהם הדברים הקלים שהם הידים לעבירה, אפילו לזה לא תבוא ע"כ.

ולבאר הדברים יותר, דהנה מצינו במלחמת מדין כאשר באו חזרה מהמלחמה, ויקצוף משה על פקודי החיל (במדבר לא-יד), ובגמרא (שבת סד.) אמר להן משה

בפרישות. והחכם עיניו בראשו להתבונן בכל דבר על התוצאות שיתהוו מהתנהגותו, וקדש עצמך במותר לך.

*

וְנִשְׁלַב הדברים לפרשתנו, ויצא בן אשה ישראלית, והוא בן איש מצרי, בתוך בני ישראל, וינצו במחנה בן הישראלית ואיש הישראלי, ויקוב בן האשה הישראלית את השם ויקלל, ויביאו אותו אל משה, ושם אמו שלומית בת דברי למטה דן וגו'. וידבר ה' אל משה לאמור, הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה וגו', כגר כאזרח בנקבו שם יומת (כד-ה).

וְהִנֵּה ברש"י כתב, ויצא בן אשה ישראלית, מהיכן יצא, במתניתא אמרה מבית דינו של משה יצא מחוייב, בא ליטע אהלו בתוך מחנה דן, אמרו לו מה טיבך לכאן, אמר להם מבני דן אני, אמרו לו (במדבר ב-ב) איש על דגלו באותות לבית אבותם כתיב, נכנס לבית דינו של משה ויצא מחוייב, עמד וגדף (ויק"ר לב-ג).

עוֹד ברש"י, בן איש מצרי, הוא המצרי שהרגו משה. בתוך בני ישראל, מלמד שנתגייר. וינצו במחנה, על עסקי המחנה. ואיש הישראלי, זה שכנגדו, שמיחה בו מטע אהלו ע"כ.

*

וּמַתְחֵלָה נבאר מי היה הבן איש מצרי, דכתיב לעיל (שמות ב-יא) ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו, וירא בסבלותם, וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו, ויפן כה וכה וירא כי אין איש, ויך את המצרי ויטמנהו בחול, ויצא ביום השני, והנה שני אנשים עברים נצים, ויאמר לרשע למה תכה רעך, ויאמר מי שמך לאיש שר ושופט עלינו, הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי, וירא משה וגו', ויברח משה מפני פרעה. וברש"י איש מצרי, נוגש היה ממונה על שוטרי ישראל, והיה מעמידם מקרות הגבר למלאכתם. מכה איש עברי, מלקהו ורודהו, ובעלה של שלומית בת דברי היה, ונתן בה עיניו, ובלילה העמידו והוציאו מביתו, והוא חזר ונכנס לבית ובא על אשתו, כסבורה שהוא בעלה, וחזר האיש לביתו והרגיש בדבר, וכשראה אותו מצרי שהרגיש בדבר, היה מכהו ורודהו כל היום. ויפן כה וכה, ראה מה עשה לו בביתו ומה עשה לו בשדה ע"כ.

וְהִנֵּה התורה העלים שמותם, מי היה בעלה של שלומית בת דברי, ומי היו השני עברים נצים. אמנם במדרש (שמו"ר א-כח) איתא כי שלומית אשתו של דתן היתה. [ובחידושי הרד"ל שם הקשה, דהלא האשה היתה בת דברי למטה דן, ודתן ואבירם ממטה ראובן ע"ש. וצריכין לומר כי אביה דברי היה ממטה דן, ובעלה משבט ראובן]. והנה

השני אנשים עברים נצים, היו דתן ואבירם (רש"י שם), ודתן הרים ידו להכות את אבירם, ומשה הוכיחו, ויאמר לרשע למה תכה רעך, ודתן השיב למשה מי שמך לאיש וגו' (תרגום יונתן שם). והלכו והלשינו לפרעה, ויבקש להרוג את משה, ויברח משה מפני פרעה.

וְזֶה מוסר השכל על גודל הגריעות של בעלי מחלוקת, אשר כל מקום שנאמר נצים, נצבים, אינם אלא דתן ואבירם (נדרים סד), שהם היו בעלי מחלוקת מנעוריהם עד יום מותם, כי משה רבינו היה אז בן עשרים שנה (שמו"ר א-כז), וששים שנה אחר זה, הם שהותירו מן המן, הם שהיו אומרים (במדבר יד-ד) נתנה ראש ונשובה מצרימה, הם שהמרו על ים סוף (שמו"ר א-כט), והם אשר הצו על משה ועל אהרן בעדת קרח, בהצותם על ה', ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם (במדבר כו-ט). ונאבד מהם כל אנושיות, ואין בהם הכרת הטוב, אלא משלמין רעה תחת טובה. הלא משה רבינו נקם נקמתו של דתן, להרוג המצרי שפגע באשתו, ושוב הכה המצרי לדתן בעת עבודתו, שהיה מכה אותו ומבקש להרוג (שמו"ר שם), ומשה מסר נפשו עבורו להצילו, והרג את המצרי, והציל נפשו של דתן, ולמחרתו ביום השני כאשר יצא לריב עם רעהו, שהיו מתכוונים להרוג זה את זה (שם), ומשה הוכיחו על מה שמכה את אבירם, הלכו וסיפרו לפרעה לדון משה למיתה, ויבקש להרוג את משה, עד שהוצרך לברוח. [ועיין שמן ראש חלק יא בפרשתנו שעז].

וְהִנֵּה רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום, לפעמים האדם מקנא בגדולת חבירו, ועושה פעולות להורידו ולהשפילו, ומפעולה זו בעצמו מתגדל חבירו עוד יותר. וכמו שהיה בשבטי י-ה, אשר יוסף ראה בחלומו אשר כולם משתחווים לו, ורצו אחיו למנוע זאת, ומכרוהו למצרים, ונראה מה יהיו חלומותיו (בראשית לו-כ), ובסופו הם הביאוהו בפעולתם שיתעלה להיות משנה למלך במצרים, וכולם ירדו והשתחוו לו, והיו נכנעים תחת ידו כל ימיהם. וכמו כן היה בהמן, שעשה עץ גבוה חמשים אמה לתלות את מרדכי עליו, ובסופו ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי (אסתר ז-ז). ועל דרך זה, דתן אומר למשה מי שמך לאיש שר ושופט עלינו, ורצה למנוע ממשה שררה שלא יוכיח לאחרים, והלך וסיפר לפרעה כדי להורגו, ובסופו הם גרמו ההתעלות למשה, שברח ממצרים, ועזב הבית שהיה שם שורש קליפת פרעה, והתבודד בינו לבין קונו, עד שנתעלה שם להיות ראוי מנהיגן של ישראל כל ימיו. [ועיין בחתם סופר פ' בשלח סו: עה"פ וחמשים עלו בני ישראל].

*

וְהִנֵּה הרמב"ן (כאן) העיר, מה היה דינו של בן המצרי שיצא מבית דינו של משה מחוייב, אי דינו היה

כישראל גמור, דהא קיימא לן דנכרי הבא על בת ישראל הולד כשר (יבמות מה.). וכתב בשם הצרפתים, כי בן מצרי זה נולד קודם מתן תורה, ואז עדיין לא היה עליהם דין ישראל, אלא דין אומות העולם, ואמרו (שם עח): באומות הלך אחר הזכר, לכן נידון בן זה בלידתו כמצרי. והרמב"ן דוחה פירוש זה, דפשוט לו דמשנכנס אברהם לברית מילה, היה לו ולזרעו דין ישראל גמור, ונכרי הבא על בת אברהם הולד כשר, והיה דינו כישראל ע"ש.

ומעתה יש לומר כי הדין ודברים שיצאו לריב עם בן המצרי היו בכפליים, חדא, שגם אי הוא נחשב לישראל, מכל מקום איש על דגלו באותות לבית אבותם כתיב, והוא מצד אביו אין מקומו בתוך מחנה דן. שנית, כי שבט דן אמרו לו, אתה נולדת קודם מתן תורה, ואין דינך כישראל, כי באומות הלך אחר הזכר, ואין אתה מתייחס אחר אמך להיות מבני דן, ואתה מצרי שנתגייר. והוא טען (כדעת הרמב"ן) שישראל גמור הוא, כי מימות אברהם יצאו לדין ישראל, וגם קודם מתן תורה דינם כישראל, והנכרי הבא על בת ישראל הולד כשר. וזהו ויצא בן אשה ישראלית והוא בן איש מצרי 'בתוך בני ישראל', וינצו, שעל דבר זה גופא היה המריבה, אם הוא נכלל בתוך בני ישראל או דינו כנכרי.

והנה יש נפקא מינה גדולה בין שתי הטענות הללו, דמבואר בזה"ק (ח"ב קצא): דבתוך ענני הכבוד לא היו רק בני ישראל, אבל הערב רב וכל מקניהם היו הולכים חוץ למחנה באחרונה ע"ש. ובראש דוד להחיד"א (ריש פרשתנו) כתוב, דלכן צוה ה' לעשות חג הסוכות זכר לענני הכבוד, ולא נצטוינו לעשות זכר על נס המן והבאר. כי בזה חיבה יתירה נודעת להם לישראל במה שהלביש אותם בענני הכבוד, שלא זכו בזה הערב רב ע"ש. ובבני יששכר (תשרי יט) הוסיף, דלכן אמר הכתוב למען ידעו דורותיכם (כג-מג), היינו דרין בתראין דקיימין הערב רב עליהם, שיכירו וידעו בני ישראל שלא יהיה להם התחברות עמהם, כי בסוכות הושבתי רק את בני ישראל, מה שאין כן הערב רב ע"ש.

ואם כן אי דינו של בן המצרי כישראל, אז מקומו בתוך המחנה תחת ענני הכבוד, אלא שאין מקומו בתוך הדגלים שהם באותות לבית אבותם. אבל אי דינו כעכו"ם אלא שנתגייר, הוי כמו שאר הערב רב, שאין מקומו במחנה כלל. וזהו שאמר הכתוב 'וינצו במחנה', שהריב היתה לא רק על מקומו בתוך המחנה, אלא גם אם מקומו במחנה כלל, כי הגרים חונים רק מחוץ למחנה.

*

והזכיר הכתוב כאן, ושם אמו שלומית בת דברי. ויש לומר דהנה במצרים במכת דבר כתיב, וממקנה בני ישראל לא מת אחד, וישלח פרעה והנה לא מת ממקנה

ישראל עד אחד (שמות ט-ט), וביאר הגר"א ז"ל, כי המגדף את השם היה בנם של ישראל ומצרי, ולפי הדין היה אותו אדם נחשב למצרי (כדעת הצרפתים), ובהמותיו מתו כמו אצל כל המצריים, לפיכך מספרת התורה את המעשה כהוייתו, 'וממקנה בני ישראל', כלומר בני ישראל האמיתיים, 'לא מת אחד'. ברם פרעה שלא ידע כלל את הסוד הזה, שאביו הוא מצרי, והלא אמו יהודית היא, על כן כאשר שלח לבדוק את המצב אצל בני ישראל, נתברר לו כי ממקנה בני ישראל לא מת 'עד אחד', כלומר פרט לאחד שמקנהו מת, שכן היה זה אותו מצרי בן ישראלית, ולפיכך הכביד שוב את לבו ולא אבה להוציא את בני ישראל ע"כ.

והנה דבר זה שאירע לשלומית שבא עליה המצרי, הלא היה בסתר, שלא ידע מזה אדם, ואיך נתגלה על בנה שהוא בן מצרי. אך במכת דבר שלא מת ממקנה בני ישראל גם בהמה אחת, כי העיד ה' על בני ישראל שהם בני אבותיהם, ושבטי י-ה עדות לישראל (תהלים קכב-ד), שהטיל ה' שמו עליהם, החנוכי הפלואי, ה"א מצד זה וי"ד מצד זה (רש"י במדבר כו-ה), רק אחת היתה, בבנה של שלומית שמקנהו מת, אז נתגלה לכל שהוא בן איש מצרי. ועל כן קראוה שלומית בת 'דברי', כי במכת דבר נתגלה לכל מה שאירע לה. ולכן הזכיר הכתוב כאן את שמה, ושם אמו שלומית בת דברי, כי היו מריבים אם דינו כמצרי או כישראל, והיו טוענים כנגדו, כי ממכת דבר נתברר שמן השמים מחשיבים דינו כמצרי, שהרי מתו כל מקנהו. (אבל באמת עדיין אין הכרח מזה שדינו כעכו"ם, כי יש לומר שלא הגין זכותן של ישראל על מקנה ישראל, אלא כאשר היה כולו מורע ישראל, ולא על ישראל שהוא בן מצרי). [ועיין שמן ראש ח"א השלם פ' יתרו רנד].

*

ויש להוסיף עוד, דהנה בחתם סופר (בפרשתנו קיג, ובש"ת אר"ח סימן רח) כתוב, דטענתו של האיש היתה שאינו בן איש מצרי כלל, כי אף על גב דמצרי בעל את אמו, הלא רוב בעילות הולכין אחר הבעל, ואפילו בפרוצה ביותר (בית שמואל אה"ע סימן ד ס"ק כו), ושלומית היתה לה בעל ישראל באותו זמן, ואינו בן מצרי כלל ע"ש. וטענתו של האיש היה שיש לילך אחר הרוב, וזה מוכרח מדבריכם שהולכין אחר הרוב, שהרי אתם אומרים איש על דגלו באותות לבית 'אבותם', וכקושיית הגמרא (חולין יא): וליחוש דלמא לאו אביו הוא, אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא, ורוב בעילות אחר הבעל ע"ש. וכיון דהולכין אחר הרוב, הרי גם הוא ישראל גמור משבט דן. אבל באמת הרי במכת דבר נתגלה לעין כל מן השמים, כי הוא בן מצרי, שהרי מת מקנהו, ועל כן סיים עלה הכתוב, ושם אמו שלומית בת 'דברי', שממכת דבר היה מוחזק לישראל שהוא בן מצרי, והוחזק אז כי יצא מן הרוב, ואביו מצרי. [ובחתם סופר שם כתב, דמה שדנו אותו לבן מצרי, כי משה רבינו ברוח הקודש אמר כן שהוא בן מצרי,

ולזה יוצדק שיצא מבית דינו 'של משה' מחוייב, ומשום הכי חרה אפו של זה וגידף ע"ש.

*

והנה כאשר הרג משה את המצרי כתיב, ויפן כה וכה וגו' ויך את המצרי (ב-יב). ויש לומר דאיתא בגמרא (סנהדרין נח): אמר רבי חנינא עכו"ם שהכה את ישראל חייב מיתה, שנאמר ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ע"כ. והיינו שמשוה הרג את המצרי עבור שהכה ישראל. וכתוב בפרשת דרכים (דרוש א), דאם כן על כרחין לומר דמשה סבירא ליה דיצאו כבר ישראל מכלל בני נח לגמרי, דהא פשיטא דבן נח המכה לבן נח חבירו אינו חייב מיתה, ואם איתא דלא יצאו מכלל בני נח כי אם להחמיר, איך הותר למשה רבינו להרוג את המצרי, כיון שכפי דיני בני נח לא היה חייב מיתה, אלא ודאי דסבירא ליה דיצאו מכלל בני נח לגמרי אפילו להקל. וכן הוא במדרש (שמו"ר ד-א) נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשו (תהלים כד-ד), נקי כפים זה משה, אשר לא נשא לשוא נפשו, זה נפשו של מצרי, שלא הרג את המצרי עד שעמד עליו בדין וראה שחייב מיתה והרגו ע"כ.

ויש לומר כי משה רבינו הוכיח מהאבות הקדושים דיצאו מכלל בני נח לגמרי, דמבואר בפרשת דרכים (שם) שיש ללמוד כן ממה שאמר ה' לאברהם (בראשית יג-ז) קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה, ומזה אנו למדים (בבא בתרא ק) דהלך בה לארכה ולרחבה, קנה מדין חזקה. והלא אין העכו"ם קונה בחזקה (רמב"ם ה' מכירה א-ז), ואיך קנה אברהם בחזקה, ועל כרחך דיצאו מכלל בני נח. וכן מצינו ביעקב אבינו שקיים מצות שבת, דכתיב (בראשית לג-יח) ויחן את פני העיר, תחומין קבע להם (ב"ר ע"ח), ואם כן מוכח שהיו נידונים כישראל גמורים, דאי לאו הכי הרי עכו"ם ששבת חייב מיתה (סנהדרין שם), דכתיב יום וליילה לא ישבותו (שם ח-כב) ע"כ.

והנה השכינה הקדושה נקראת בתואר 'כה' (זוה"ק ח"ג ר"ג), וכמו כן יעקב שהקב"ה קראו א-ל (מגילה יח), ואם כן גם הוא מתואר בתואר 'כה', כה אמר עבדך יעקב (בראשית לב-ה). וכאשר משה ראה את המצרי מכה ישראל, נסתפק אם כבר יצאו ישראל מדין בני נח, והמצרי חייב מיתה, או לא. ויפן 'כה וכה', התבונן על השכינה שאמרה לאברהם לקנות ארץ ישראל בחזקה כמו ישראל, וכמו כן התבונן על יעקב ששמר את השבת, ועל כרחך שדינם כישראל, ויך את המצרי כדין עכו"ם שמכה את ישראל.

*

ולפי זה יש לומר עוד וינצו 'במחנה', כי הבן מצרי טען שדינם במצרים היו כישראל, שהרי נאמר ביעקב ויחן את פני העיר, שקבע תחומין. אך בני דן טענו כי קודם מתן תורה דינם כעכו"ם, ובאומות הולכין אחר הזכר, והוא בן מצרי, והא דכתיב ביעקב ויחן את פני העיר, אין הכוונה לתחומין, אלא כמו דאיתא בגמרא (שבת לג:) רב אמר מטבע תיקן להם, ושמואל אמר שווקים תיקן להם, ורבי יוחנן אמר מרחצאות תיקן להם ע"ש. אבל שמירת שבת לא קיימו שדינם כעכו"ם. וזהו שרימו הכתוב וינצו 'במחנה', מהו פירושו של ויחן את פני העיר, אי קאי על תחומין או לא.

*

ונחזור לעניינינו, ושם אמו שלומית בת דברי, וברש"י שלומית, דהוות פטטה שלם עלך, שלם עלך, שלם עליכון, מפטטת בדברים, שואלת בשלום הכל. בת דברי, דברנית היתה מדברת עם כל אדם, לפיכך קלקלה ע"כ.

הנה כבר אמרו חז"ל (קידושין מט:) עשרה קבים שיחה ירדו לעולם, תשעה נטלו נשים ואחד כל העולם כולו ע"כ. והיינו שהטביע ה' בנשים ריבוי השיחה, שהם מאריכים בסיפורי דברים עם כל פרטי הפרטים, ומתענגים לכפול הדברים לכל חברותיהם. וזהו מעלה יתירה להם לתועלת גידול הבנים אשר הם מגדלים, שילמדו איך לבטא דיבוריהם, ויהא סיפוק לאמותיהם לחזור הדברים הרבה פעמים, שזהו לתועלתם, ועל כן תשעה קבין שיחה נטלו נשים. אמנם להיות דברניות עם אנשים צריכין להזהר ביותר, שלא יבואו לידי שחוק וקלות ראש שמרגילין לעבירה. ואם היתה אומרת פעם אחת שלם עלך, כדרך שמברכין בני אדם זה לזה גם למי שאין מכירין, לא היה בזה עוולה, אבל להכפיל שלם עלך שלם עלך עליכון, שוב לא היה לה שמירה מן השמים, אשר רגלי חסידיו ישמור, ובאה לידי מכשול עם המצרי, והיה לה בן מגדף, ורק מי שנשמר מידי עבירה, יש סייעתא דשמיא שלא יבוא עבירה לידו.

ולעומת זה מצינו לטובה, אשר מי שנוהר בצניעות הרי זה סגולה לבנים טובים, וכדאיתא בגמרא (יומא מז.) שבעה בנים היו לה לקמחית, וכולן שמשו בכהונה גדולה. אמרו לה חכמים מה עשית שזוכית לכך, אמרה להם מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי. וברש"י, ראיתי בתלמוד ירושלמי (שם א-א), כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה (תהלים מה-יד), אשה צנועה ראויה לצאת ממנה כהן גדול הלבוש משבצות זהב ע"כ.

סעודה שלישית

יכולה להשתנות לצורך שעה. ואם כן משינוי הקטן הלז נדע שזה היוצר והבורא עושה נסים ונפלאות גדולות בכל יום. והיינו לעושה נפלאות גדולות לבדו, לפעמים לפי שעה, נדע כי לעולם חסדו. וכן למכה מצרים בבכוריהם, נדע כי לעולם חסדו, וכן כולם, מכל נס לשעה נדע כי חסדו וטובו והתנהגותו והשגחתו לעולם יום ודפח"ח.

והיוצא לנו מזה, כי באמת הטבע עצמה היא נס נפלא מאת ה', איך סידר עולמו, שמזרע אחת שנרקב בארץ, יציץ ויצמיח פירות הרבה, אלא ה' הטביע כך בעולמו. אך יתכן שידמה לעיני האדם, כי כל זה נעשה בלא השגחה עליונה, אלא הטבע מעצמה עשתה זאת, על זה באו הנסים שבהן משדד ה' הטבע, ומגלה לנו כי הוא הבעלים של הטבע, ומאז אנו מודים לא רק על הנס, אלא על כל הדברים שעושה ה' בעולמו ליהנות בהן בני אדם, אשר כולם רק יד ה' הוא. וכאשר אנו רואים שביום השמש זורח, ובליילה יוצא הלבנה והכוכבים, אנו מברכים על זה את ה' יום יום, אשר 'דבררו' מעריב ערבים וכו', ומסדר את הכוכבים במשמרותיהם כרצונו וכו'. וביום אנו משבחים, הא-ל הפותח בכל יום דלתות שערי מזרח וכו', מוציא חמה ממקומה ולבנה ממכון שבתה, ומאיר לעולם כולו וליושבויו.

וזהו שאמרו, אמונת זה סדר זרעים, שמאמין בחי העולמים וזרע, שיהודי כאשר זרע, אם כי יודע בבירור כי הארץ תוציא צמחה, מכל מקום הוא מאמין שזהו רק יד ה' שעושה זאת, וכאשר הוא נותן זרע בהארץ, בעצם אין מציאות שממנה תוציא פירות, רק שמאמין בחי העולמים שנתן כח בהאדמה, וזרע.

*

והנה המכיר שתבואת הארץ הם מעשה ידיו של הקב"ה, הוא מבין שראשית הקציר צריך להביא לבעליו, שהוא הקב"ה, ורק אחר כך יוכל לקבל מתנת ה', ומצד הכרת הטוב הוא מביא ראשית קצירכם להקריב ממנו לה' מנחת העומר. ולכן מביא זאת בחג הפסח, שהיא החג שאנו חוגגים על הנסים שהפליא ה' במצרים, אשר זה מעיד על כל הטבע שהוא בידו של הקב"ה, ואם כן הדין נותן להביא ראשית הקציר לבעליו לבית ה'. ומדאי טעמא קרא הכתוב את חג הפסח בתואר שבת, ממחרת השבת, כי השבת היא עדות אשר ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש, וחג הפסח מבטא זאת ביתר שאת, כי מהנסים שמשדד הטבע, מתברר לעין כל שהטבע

כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם, וקצרתם את קצירה, והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן, והניף את העומר לפני ה' לרצונכם וגו', וספרתם לכם ממחרת השבת וגו' (כג-ג). וברש"י ראשית קצירכם, שתהא ראשונה לקציר. והניף, כל תנופה מוליך ומביא מעלה ומוריד, מוליך ומביא לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד לעצור טללים רעים. לרצונכם, אם תקריבו כמשפט זה, יהיו לרצון לכם ע"כ.

ונראה דאיתא בגמרא (שבת לא.) מאי דכתיב (ישעיה לג-ו) והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת וגו', אמונת זה סדר זרעים ע"כ. ובתוספות מפרש בירושלמי שמאמין בחי העולמים וזרע ע"כ. ויש להבין הלא גם מי שאינו מאמין זרע אדמתו, כי טבע העולם שהעפר מצמיח, ולמה קורין אמונה על סדר זרעים. ופירשו בזה שהכוונה שאף על פי שהוא בטבע, יהודי מאמין שהכל מן השי"ת, ומאמין בחי העולמים וזרע.

וביאור הדברים, על פי מה שכתוב בדרשות חתם סופר (שבת הגדול רנג. ובנדר"ח דרוש לב) לפרש המקראות לעושה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו, למכה מצרים בבכוריהם כי לעולם חסדו וכו' (תהלים קל-ד), שאומר הכתוב על נס מיוחד כי 'לעולם' חסדו. אך הענין הוא, כי אין שום נס גדול, ומה הרעש אם לפני ג' אלפים שנה נבקע הים שעה אחד ונתייבש, ונפל לחם מן השמים, ומעשים כאלו הלא בכל רגע נסים כאלו, מי פתני לא יתעורר בזרעו זרע באדמה ויציץ ממנו ציץ ירוק, ושוב פרח בו פרח אדום או לבן, ושוב יגמול ממנו פרי פלוני, איך נעשה זה, וכי אין זה נס כקריעת ים סוף. הנה יבוא השוטה ויאמר בחכמתו זהו בטבע, כי ניצוצי החמה מכין בעפר ומי הגשמים מרטיבים, ועל ידי זה נעשה כך ועל ידי זה נעשה כך. יאמר נא על ידי מה מכין ניצוצי החמה, על ידי מה אד עולה מן הארץ להגשים, וכל דבריהם הבל ורעות רוח, אלא שחכמיהם אומרים עולם כמנהגו נוהג, כה היה וכה יהיה, ואין אחר העושה כן בחכמה ובתבונה ובדעת, ואין אלקים, אלא כך הוטבע מעצמו, ואמת שהוא פלא ואין להבין סתרי הטבע, אך מעצמו הוא כן.

ואמנם כשהקב"ה משנה הטבע, כגון קורע את הים שעה אחד, וממטיר לחם מן השמים, ומוציא מים מצור החלמיש, אף על פי שכל אלו המה כטפה מן הים נגד חידושי מעשי בראשית שבכל יום ויום, מכל מקום ישפוט כל בר דעת מזה שאין הטבע נוהג כן מעצמו, שאם כן לא

הוא תחת ידו לעשות בו כרצונו. ולכן ממחרת השבת דייקא יניפנו הבהן.

*

והנה מנחת העומר מוליך ומביא לעצור רוחות רעות, ומעלה ומוריד לעצור טללים רעים. וענינו הוא, דבאמת שכר מצוה בהאי עלמא ליכא (קידושין טז), ואם כן איך יעצור מצות העומר רוחות וטללים. אמנם מבואר במדרש אין ישראל נוזנים אלא בזכות האמונה, ופירשו המפרשים דצריך להבין מה דדרשו חז"ל (עירובין כב.) היום לעשותם (דברים ז-יא) ומחר לקבל שכרם, ושכר מצוה בהאי עלמא ליכא. הא השי"ת שומר תורתו כדאיתא בירושלמי (ראש השנה א-ג) ושמרו את משמרתי (ויקרא כב-ט), אמר הקב"ה אני שומר מצותיה של תורה, והרי כתיב ביומו תתן שכרו (דברים כד-טו), ולא תלין פעולת שכר (ויקרא יט-ג). והתירוץ לזה על פי מה דקיימא לן בשלחן ערוך (ח"מ סימן שלט-ז) האומר לשלוחו שכור לי פועלים ושכרן, ואמר להם שכרם על בעל הבית, אין שום אחד מהן עובר על בל תלין ע"ש. וידוע כי 'תורה' מנין תרי"א 'צוה לנו משה' ושתים מפי הגבורה שמענום (מכות כג). אם כן על התרי"א מצות שכרן על ידי שליח וליכא בל תלין, אבל על השתים מפי הגבורה איכא בל תלין ומגיע שכר בעולם הזה, והם יסוד אמונה. וזהו שאמרו אין ישראל נוזנים אלא בזכות האמונה. ובוזה פירש האור חדש בספרו חוות יאיר, טובים השנים מן האחד (קהלת ד-ט), כלומר השני מצות ששמענו מפי האחד ב"ה, כי יש שכר טוב בעמלם, מיד בעולם הזה עכ"ד. והיינו דכתיב (חבקוק ב-ד) צדיק באמונתו יחיה והבן (הובא בישמח משה ריש פ' מטות).

ומעתה כיון שהבאת העומר ראשית קצירכם, היא עבור האמונה שמאמין בחי העולמים וזורע, שמכיר שהקב"ה הוא הבעלים של פירות שדהו, ומביא ראשית קצירו לבעליו. והרי על אמונה יש שכר בהאי עלמא, על כן מניף העומר, שבזכות מצוה זו יתברכו למנוע רוחות וטללים רעים.

*

ומצות ה' להמשיך מצות העומר, לספור ממנה יום יום עד שיגיע ליום החמשים, זמן קבלת התורה. [ומצינו כיוצא בו גם בנס פורים, דאיתא בגמרא (מגילה טו.) ויקח המן את הלבוש ואת הסוס (אסתר ו-יא), אזל אשכחיה דיתבי רבנן [תלמידיו] קמיה, ומחוי להו הלכות קמיצה לרבנן [דורש בענינו של יום, וששה עשר בניסן היה, הוא יום תנופת העומר] וכו'. אמר להו במאי עסקיתו. אמרו ליה

דכי הוה בית מקדשא קיים, רחמנא אמר מאן דמנדב מנחה ליייתי מליא קומציה ממנה וליקטר על גבי מדבחא וליכפר ליה. אמר להו אתא מלא קומצא דקמחא דידכו ודחי עשרה אלפא ככרי כספא דההוא גברא ע"כ. הרי דהתחלת הישועה היתה בזכות מצות העומר. ומזה נמשך בסופו קבלת התורה מאהבה, כדאיתא בגמרא (שבת פח.) הדור קבלוה בימי אחשורוש [מאהבת הנס שנעשה להם], דכתיב (שם ט-כז) קימו וקבלו היהודים, קימו מה שקבלו כבר ע"כ].

וביאור הדברים, כי יתכן שיעלה על לב האדם, כי התורה מגביל אותו בכל עניניו, שאסור לו לראות ולהרהר ולעשות כל מה שאסרה תורה. ובדרך כלל דעת האדם שרשאי לעשות כל מה שעולה על דעתו, בדברים של רשות. ושום אדם לא יתערב לומר לו מה יעשה, הוא הבעל הבית על עצמו וביתו ורכושו, ובידו ורשותו לעשות כל מה שעולה על דעתו. אבל זה כל אדם מבין, שזהו רק בביתו, אבל אם נכנס לבית חבירו אי אפשר לו לעשות מה שרוצה. הוא לא יוכל ליקח מאכל לאכול רק מה שיתן לו הבעל הבית. אינו רשאי ליכנס לכל חדר שרוצה, או לפתוח שום תיבה ולמשמש בה כרצונו.

וכמו כן כל זמן שהאדם חושב שהעולם הוא הפקר בלי בעלים, אז מרגיש שאין מי שיוכל להגביל אותו מה לעשות ומה לא, וכדוגמת הגוי שעושה מה שרוצה, ואין לשום אחד להפריע לו, כל זמן שאינו מזיק לחבירו. אבל כאשר האדם מכיר שהוא נמצא בעולם שיש לו בעלים, שיש בורא עולם, והוא מסתובב בכרם שאינו שלו, אז זה דבר פשוט שאי אפשר לו לעשות כאן שום דבר רק ברשות הבעל הבית. והוא יכול לילך או לראות רק מה שירשה לו בעל הבית, הבורא עולם. וכל כמה שחוקק יותר בלב האדם, אשר בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, וכמה שמאיר אצלו כי יש מנהיג להבירה, ימנע עצמו מלעשות דבר, רק מה שה' ירשה לו לעשות.

ולכן אחר שהביא ראשית קצירו לבית ה', כי הוא מאמין ומכיר שכל מה שיש לו בעולם הם מתנת ה' אליו, אנו ממשיכין הכרה זו עד יום החמשים, לספור יום יום מהבאת העומר עד זמן קבלת התורה, שעל ידה יקבל מצות ה' באהבה, ולהכיר טובה לקונו, על מה שהותר לו להתענג ולהשתמש בעולמו, אשר אילו פינו מלא שירה אי אפשר לנו לשבח גם על אחת מאלף אלפי רבנים רבבות הטובות שעשה ועושה עמנו.

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' משה פריימאן הי"ו לרגל השמחה השרויה במענו בהבסנו בנו לעול התורה והמצות	מוה"ר ר' מרדכי בוער הי"ו לרגל השמחה השרויה במענו בהולדת בתו למול טוב	מוה"ר ר' ירמיה ישראל וויטריאל הי"ו לרגל השמחה השרויה במענו בהולדת בתו למול טוב	מוה"ר ר' הערשל שטייף הי"ו לרגל השמחה השרויה במענו בהולדת בתו למול טוב	מוה"ר ר' יואל אברהם סאמעט הי"ו לרגל השמחה השרויה במענו באירוסיו בנו למול טוב	מוה"ר ר' נחמיי יואל גיידא הי"ו לרגל השמחה השרויה במענו באירוסיו בנו למול טוב
--	--	--	---	--	--